

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ: ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ

Вступ. *Військові капелани є ключовими у формуванні морального духу підрозділів, особливо в кризових ситуаціях бойових дій. У НАТО створено багато практик для роботи капеланів у багатонаціональних силах, які ефективно адаптуються до вітчизняного освітнього середовища. У дослідженнях зарубіжних вчених відзначається важливість упровадження педагогічних інновацій як ключового засобу реалізації системного та компетентнісного підходів. Метою статті є обґрунтування впливу педагогічних інновацій на формування професійних компетентностей військових капеланів в умовах підвищення кваліфікації.*

Результати. *Військовий капелан повинен володіти не лише теоретичними знаннями, але й практичними навичками. Тому серед викликів, які стоять перед системою підготовки військових капеланів в Україні є відсутність єдиних стандартів професійних компетентностей вітчизняних військових капеланів, недостатня інтеграція психологічних та етичних аспектів у процес навчання, обмеженість ресурсів і часу для практичних тренувань та моделювань реальних ситуацій на війні. Тому запропонована проблема потребує від викладацького складу організації підвищення кваліфікації капеланів, акцентування уваги на практико-орієнтованій складовій підготовки душпастирів.*

Формування професійних компетентностей військових капеланів є складним процесом, який потребує врахування суспільних викликів, багатоконфесійного контексту та специфіки організації післядипломного середовища. Розв'язання проблем, пов'язаних зі стандартизацією підготовки, міждисциплінарним підходом і практичною підготовкою, дозволить створити ефективну систему військового капеланства, яка сприятиме підвищенню морального духу військових.

Україна поступово впроваджує компетентнісний підхід у підготовку капеланів, який включає: знання теології, проведення обрядів, навички кризового консультування, управління стресом, налагодження діалогу в міжконфесійному середовищі тощо. Україна швидко адаптувала стандарти НАТО у сфері капеланської служби, урахуовуючи унікальні особливості бойових дій на своїй території.

Висновки. *Формування професійних компетентностей військових капеланів є міждисциплінарним завданням, що вимагає синтезу знань із різних галузей та адаптації найкращих міжнародних практик.*

Ключові слова: *освітнє середовище, військові капелани, курси підвищення кваліфікації, професійні компетентності, педагогічні інновації, самоосвіта.*

Вступ

Російсько-українська війна виявила необхідність не лише фізичної, а й духовної підтримки вітчизняних військовослужбовців, що зумовило створення інституту військового капеланства як невід'ємної частини Збройних сил України (ЗСУ). У 2021 р. було офіційно затверджено Закон України "Про Службу військового капеланства", що дало поштовх до системного формування професійних компетентностей капеланів (Верховна Рада України, 2021).

Україна досягла помітних результатів у цій сфері завдяки інтеграції національного та міжнародного військового досвіду, адаптації до специфіки сучасної війни й розвитку міжконфесійної співпраці. Законодавча база закріпила чіткі функції капеланів, їхній статус у ЗСУ та можливість професійного зростання. Це створило основу для формування єдиних стандартів підготовки капеланів. Законодавство України підкреслює принцип забезпечення релігійної свободи серед військовослужбовців, що дозволило залучати капеланів різних конфесій.

Військові капелани виконують унікальну роль, забезпечуючи психологічну й духовну стійкість Збройних сил України. Однак ефективність їхньої діяльності залежить від рівня професійної підготовки, яка повинна враховувати особливості сучасного воєнного конфлікту, зокрема: тривалість і масштабність війни, що виснажує психологічний і фізичний ресурс військ. Перед військовими капеланами виникають постійні етичні виклики, пов'язані з моральними дилемами війни. Разом з тим релігійна та культурна різноманітність українських військових потребує комплексних богословських знань та умінь, високого рівня сформованості професійних компетентностей душпастирів (NATO Standards for Military

Chaplaincy, 2022). Також психологічні травми, які отримують військовослужбовці та їхні родини потребують душпастирської опіки та супроводу військових капеланів, які розглядаються в оточенні побратимів як духовні наставники. Сучасна військова служба потребує стабільної духовної підтримки, моральної стійкості та психологічної рівноваги серед особового складу. Передовий бойовий досвід країн НАТО підкреслює ключову роль капеланів у формуванні моральної єдності військових підрозділів. Такі фахівці мають бути підготовленими до виконання багатогранних функцій, серед яких – духовна та психологічна підтримка, моральне наставництво, посередництво між військовими та сім'ями, консультування командування з питань релігії й етики.

Метою статті є обґрунтування впливу педагогічних інновацій на формування професійних компетентностей військових капеланів в умовах підвищення кваліфікації.

Огляд літератури. Питання підготовки військових капеланів є актуальним у багатьох країнах НАТО, причому особливості підходів залежать від культурних і релігійних контекстів. У сучасному світі роль військових капеланів значно зросла через виклики, пов'язані з військовими конфліктами, психологічними навантаженнями й необхідністю підтримання морального духу особового складу. Проте проблема формування професійних компетентностей капеланів в Україні потребує детального розгляду, особливо у контексті інтеграції до європейських знань і цінностей. Військовий капелан нині має володіти широким спектром знань, навичок і вмінь, які дозволяють йому ефективно виконувати свої обов'язки, працюючи як духовний наставник, кризовий психолог і моральний ментор.

© Вовкотеча Олександр, 2025

Тому, на наш погляд, у структурі професійних компетентностей військових капеланів мають бути такі складові: організаційна, нормативно-правова, соціальна, виховна, комунікативна, безпекова, гуманітарна, соціокультурна, домедична, інтегративна.

Фахову підготовку військових капеланів варто ґрунтувати на інтеграції моральних принципів, практичного досвіду та теоретичних знань (Забзалюк, 2007). Ці складові є основою для виконання капеланом функцій духовного супроводу, морального наставництва й підтримки в екстремальних умовах військових і їхніх родин. Тому освітнє середовище підвищення кваліфікації капеланів повинно сприяти "розвитку не лише професійних, але й особистісних якостей, таких як емпатія, стресостійкість і моральна стійкість.

"Коли ми говоримо, що священник – це не просто професія чи ремесло, а покликання, то для капелана це подвійно", – підкреслив Голова Державної служби з етнополітики та свободи совісті Віктор Єленський (Єленський, 2025). Адже сучасний військовий капелан повинен володіти навичками міжконфесійного діалогу, а також здатністю надавати духовну підтримку в умовах високого стресу.

Головне завдання капелана – бути містком між вірою й реальністю війни, пропонуючи вітху та моральні орієнтири у найтемніші моменти. Успіх капелана залежить від його здатності інтегрувати богословські принципи з практичними навичками управління кризовими ситуаціями (Ничиленко, 2015). Психологічна стійкість капелана так само важлива, як і його богословська підготовка; без неї він не зможе ефективно підтримувати інших (Жигайло, & Матеюк, 2022).

А. Зелінський розглядає капеланство як синтез богослов'я, етики та психології, що необхідний для служби в умовах війни: "капелан має бути не лише духовним провідником, але і вмілим психологом, здатним підтримати військового у найтемніші миті його життя" (Зелінський, 2015). У книзі акцентується увага автора на важливості роботи з ПТСР та управління стресом. Огляд літератури доводить, що пастирська етика у військовому середовищі показує, що військовий капелан має відповідати не лише за моральний дух підрозділу, але й за створення атмосфери довіри між військовослужбовцями різних конфесій.

Результати

Педагогічні інновації забезпечують інтерактивність і адаптивність освітнього процесу; розвивають практичні навички у кризових ситуаціях, сприяють формуванню універсальних фахівців, здатних працювати в умовах посиленних викликів (Марушкевич, & Спіцин, 2021). Інноваційні педагогічні технології відіграють ключову роль у формуванні професійних компетентностей військових капеланів, забезпечуючи їхню готовність до виконання завдань у складних умовах військової служби. Застосування інтерактивних методів навчання, симуляційних тренінгів, кейс-методу та елементів дистанційної освіти сприяє розвитку критичного мислення, емоційної стійкості й навичок кризового консультування. Наприклад, використання віртуальних тренажерів для моделювання стресових ситуацій дозволяє капеланам ефективно опанувати техніки психологічної підтримки військовослужбовців у бойових умовах. До того ж, міждисциплінарний підхід, що поєднує богословські, психологічні та військові дисципліни, забезпечує комплексне формування компетентностей, необхідних для капеланського служіння. Так, у США та Канаді капелани проходять спеціалізовані курси з морально-етичного лідерства і кризового менеджменту, що значно підвищує рівень їхньої підготовки. Враховуючи сучасні виклики, інтеграція педагогічних

інновацій у систему навчання військових капеланів є необхідною умовою для підвищення ефективності їхньої діяльності в Збройних силах України.

На думку Д. Забзалюк, педагогічні інновації сприяють розвитку здатності капеланів емоційно підтримувати військових, створюючи атмосферу довіри та спокою (Забзалюк, 2012). Педагогічні інновації формування професійних компетентностей військових капеланів забезпечують інтерактивність і адаптивність підвищення кваліфікації, тому що розвивають практичні навички у кризових ситуаціях, сприяючи формуванню універсальних фахівців, здатних працювати в умовах бойового стресу. Поєднання інноваційних методів із традиційними підходами дозволить підвищити якість підготовки військових капеланів, зробивши їх готовими до викликів сучасної війни. Поєднання традиційних лекцій з онлайн-ресурсами дозволяє майбутнім капеланам займатися самовдосконаленням у зручний час, зокрема під час служби: онлайн-курси з капеланської етики, вебінари з психологічної підтримки, дистанційне моделювання кризових ситуацій на основі змішаного навчання (blended learning) сприятимуть успішному неперервному самоосвіті. Об'єднання знань із богослов'я, психології, соціології та педагогіки дозволяє створити багатограний освітній процес, що охоплює моральну теологію, психологію травм, соціальну адаптацію й управління стресом. Тому лише міждисциплінарний підхід здатен сформувати універсального капелана, готового до сучасних викликів.

Сучасні педагогічні інновації сприяють ефективному розвитку виховної компетентності капеланів, інтегруючи новітні методи комунікації й освітніх технологій. Зокрема, **методи інтерактивного навчання** (тренінги, діалогові платформи, рольові ігри) допомагає капеланам відпрацьовувати навички роботи з особовим складом у різних ситуаціях. **Гейміфікація** (використання ігрових методів у виховних заходах) може бути ефективним інструментом для формування у військових мотивації й емоційної стійкості. **Психолого-педагогічні симуляції** дозволяють капеланам опрацьовувати складні сценарії виховної роботи, такі як підтримка військових після бойових дій, робота з родинами загиблих, профілактика суїцидів і стресових розладів. Як зазначено в дослідженні (Красота-Мороз, & Оленев, 2023), віртуальні симуляції є ефективними в підготовці військових кадрів завдяки створенню безпечного простору для навчання без ризику для життя. Інтерактивні платформи, які імітують бойову обстановку, дозволяють відпрацьовувати поведінку під час кризових ситуацій. Гейміфікація освітнього процесу дозволяє поліпшити навчальні результати завдяки створенню емоційно насиченого середовища, що стимулює когнітивну активність і підвищує рівень залучення учасників. Елементи гри в освітньому процесі сприяють мотивації й закріпленню матеріалу. Застосування командних рольових ігор, зокрема моделювання ситуацій капеланської підтримки в умовах бойових дій, сприяє ефективному засвоєнню теоретичних аспектів.

Управління педагогічних інновацій у процесі формування комунікативної компетентності душпастирів дозволяє вдосконалити здатність капеланів працювати в багатогранному соціокультурному середовищі сучасної армії. Комунікативна компетентність військового капелана включає: вербальне спілкування: чітке, структуроване і змістовне донесення інформації; невербальне спілкування: вміння використовувати миміку, жести, інтонацію для підтримки емоційного контакту, активне

слухання: здатність розуміти потреби та переживання співрозмовника (Oosterhuis, Olsman, & Vos, 2024).

Як доводить досвід проведення курсів підвищення кваліфікації військових капеланів у ВІКНУ, однією із пріоритетних професійних компетентностей військових капеланів є *комунікативна*. Ця компетентність включає здатність ефективно спілкуватися з військовослужбовцями, їхніми родинами, командуванням і представниками громадськості. Вона забезпечує можливість донесення духовних і морально-етичних цінностей, підтримки морального духу в умовах війни й розв'язання конфліктів. Розглянемо детальніше вплив педагогічних інновацій на формування професійних компетентностей військових капеланів.

Комунікативна компетентність є фундаментальною складовою професійної підготовки військових капеланів. Ця компетентність включає здатність ефективно спілкуватися з військовослужбовцями, їхніми родинами, командуванням і представниками громадськості. Вона забезпечує можливість донесення духовних і морально-етичних цінностей, підтримки морального духу в умовах війни й розв'язання конфліктів. Упровадження педагогічних інновацій у процес формування комунікативної компетентності дозволяє вдосконалити здатність капеланів працювати в багатогранному соціокультурному середовищі сучасної армії. Формування комунікативної компетентності військових капеланів є важливим елементом їхньої професійної підготовки. Упровадження педагогічних інновацій, таких як рольові ігри, кейс-метод, інтерактивні технології і тренінги з розвитку емоційного інтелекту сприяє підвищенню ефективності їхньої роботи в армії. Це дозволяє капеланам будувати довіру, розв'язувати конфлікти й забезпечувати моральну підтримку військовослужбовців. В умовах цифровізації освітнього процесу, актуальним засобом тренування комунікативних навичок військових капеланів стає використання онлайн-симуляторів і платформ для підвищення якості міжособистісного спілкування (уміння переконувати, здатність керуватися власними емоціями й розпізнавати емоції співрозмовника). В умовах бойових дій військові капелани повинні уміти ефективно розв'язувати міжособистісні чи групові суперечності. Зокрема і спілкування із представниками різних культур і світоглядів. Українські військові центри освіти з підвищення кваліфікації військових капеланів створює нині унікальний приклад ефективної співпраці капеланів різних релігійних спільнот у єдиній системі ЗСУ. На фронті капелани проводять міжконфесійні богослужіння, підтримуючи військових незалежно від їхньої релігійної приналежності.

Науково-правова компетентність є важливим компонентом професійної діяльності військових капеланів, адже їхня робота тісно пов'язана з дотриманням норм законодавства, етичних стандартів і принципів міжнародного права. В умовах воєнного стану капелани повинні не лише знати основи військового, гуманітарного та церковного права, але й уміти їх застосовувати у своїй діяльності, підтримуючи військовослужбовців і забезпечуючи гармонію між релігійними та правовими аспектами. Інноваційні педагогічні підходи сприяють ефективному формуванню цієї компетентності. Формування науково-правової компетентності військових капеланів є надзвичайно важливим для забезпечення ефективного виконання їхніх обов'язків.

Ефективності формування нормативно-правової компетентності військових капеланів сприятимуть певні інноваційні форми: *проведення семінарів* з правової грамотності "Роль капелана в забезпеченні прав

військовослужбовців", розробка *вивчення навчальних матеріалів* із правових аспектів капеланської діяльності, включно з аналізом законодавства про свободу совісті; *інтерактивні тренінги* на тему "Юридичні аспекти релігійної роботи в багатоконфесійному середовищі". Важливим є вивчення прецедентів міжнародного гуманітарного права: розбір реальних випадків його застосування в умовах збройних конфліктів. Доцільним є проведення *дискусії* з обговорення правових аспектів капеланської служби з правознавцями, проведення юридичних консультацій у навчальному форматі.

Безпекова компетентність є невід'ємною частиною професійної підготовки військових капеланів, оскільки їхня діяльність відбувається в умовах підвищеного ризику, включно з бойовими діями. Ця компетентність передбачає здатність забезпечувати власну безпеку, допомагати військовослужбовцям у кризових ситуаціях, а також інтегрувати знання з тактичної медицини й основ виживання. Упровадження педагогічних інновацій у формування безпекової компетентності сприяє підвищенню рівня готовності капеланів виконувати свої обов'язки в небезпечних умовах. Формування безпекової компетентності військових капеланів є критично важливим для їхньої ефективної діяльності в умовах бойових дій. Інноваційні методи навчання, такі як симуляції, використання інноваційних технологій, тренінги з тактичної медицини й рефлексивні методики сприяють розвитку практичних навичок і підвищують готовність капеланів діяти в небезпечних умовах.

Гуманітарна компетентність військових капеланів передбачає знання основ гуманітарного права, розуміння історії, культури й релігії, а також здатність надавати допомогу в умовах гуманітарної кризи. У сучасному військовому середовищі капелан виконує роль не лише духовного наставника, але й гуманітарного посередника, який здатний забезпечити захист прав військовослужбовців і цивільного населення, сприяти розв'язанню соціальних проблем і будувати містки між культурами. Педагогічні інновації сприяють ефективному формуванню цієї компетентності через інтерактивні, міждисциплінарні та практико-орієнтовані підходи.

Соціокультурна компетентність – це інтегративна професійна якість, що відображає здатність капелана ефективно діяти в багатокультурному та соціально різноманітному середовищі військової служби. Вона передбачає розуміння культурних, релігійних, соціальних і психологічних особливостей військовослужбовців, сприяння толерантності, повазі до різноманіття й забезпечення духовної підтримки у складних умовах. Використання педагогічних інновацій, таких як інтерактивні методи, цифрові технології та міждисциплінарний підхід сприяє підготовці фахівців, здатних ефективно виконувати свою місію. Соціокультурна компетентність допомагає капеланам стати містком між різними групами, забезпечуючи духовну та соціальну підтримку військовослужбовців у складних умовах.

Домедична професійна компетентність є важливим елементом підготовки військових капеланів, оскільки їхня діяльність часто відбувається в умовах бойових дій, де виникає потреба надавати першу допомогу пораненим до прибуття медичних працівників. Капелани повинні володіти знаннями з тактичної медицини, вміти діяти у критичних ситуаціях, зберігати психологічну стійкість і допомагати підтримувати життя військовослужбовців у надзвичайних умовах. Використання педагогічних інновацій у процесі навчання, таких як *симуляційне навчання* сприяє ефективному

формуванню цих компетентностей. Домедична професійна компетентність є важливою частиною діяльності військових капеланів. Це забезпечує не лише їхню здатність надавати допомогу, але й підвищує рівень довіри та згуртованості у військових підрозділах. Для успішного формування професійних компетентностей військових капеланів доцільними є професійні орієнтири: запровадження системних курсів з домедичної допомоги для капеланів із залученням педагогічних методик; використання симуляторів і методів інтерактивної технології для навчання медичним навичкам; організація регулярних польових навчань у взаємодії з військовими медиками; розроблення посібників і відеоматеріалів з домедичної допомоги спеціально для капеланів; забезпечення наставництва із боку досвідчених інструкторів.

Інтегративна професійна компетентність військових капеланів дозволяє не лише надавати духовну підтримку, але й виступати в ролі посередника, наставника, кризового менеджера, гуманітарного діяча й організатора. Системний підхід до розвитку інтегративної компетентності через запровадження педагогічних інновацій є актуальним завданням для вдосконалення підготовки капеланів у Збройних силах України. Курси для підвищення кваліфікації душпастирів інтегрують елементи духовної підтримки, психологічної стійкості й домедичної допомоги. Тому потребують проведення тренувань у реальних умовах із залученням медиків, психологів і військових інструкторів. Міждисциплінарні аспекти навчання капеланів потребують створення відповідних методичних посібників та освітніх комплексів. Упровадження інтегративного підходу в підготовку військових капеланів є необхідною умовою для їхньої успішної роботи в умовах викликів соціуму.

Гуманітарна професійна компетентність військових капеланів є ключовою у їхній професійній діяльності, оскільки вона передбачає знання основ гуманітарного права, розуміння історії, культури й релігії, а також здатність надавати допомогу в умовах гуманітарної кризи. У сучасному військовому середовищі капелан виконує роль не лише духовного наставника, але й гуманітарного посередника, який здатний забезпечити захист прав військовослужбовців і цивільного населення, сприяти розв'язанню соціальних проблем і будувати містки між культурами. Педагогічні інновації сприяють ефективному формуванню цієї компетентності через інтерактивні, міждисциплінарні та практико-орієнтовані підходи. Формування гуманітарної компетентності є важливим елементом професійної підготовки військових капеланів.

Організаційна професійна компетентність військових капеланів визначається їхньою здатністю ефективно планувати, координувати й реалізовувати духовно-психологічну підтримку військовослужбовців у різних умовах служби, зокрема в бойових ситуаціях. Вона охоплює навички управління капеланською службою, взаємодії з командирами підрозділів, кризового менеджменту, організації релігійних обрядів і заходів з морально-етичного виховання особового складу. Використання ситуаційного аналізу під час підготовки капеланів дозволяє їм моделювати можливі сценарії кризових ситуацій і виробляти оптимальні стратегії реагування. Дистанційні платформи й онлайн-курси з лідерства, управління ризиками та міжконфесійної комунікації розширюють можливості професійного розвитку капеланів, дозволяючи їм опанувати нові методи роботи з особовим складом. Практика міжнародного досвіду також підтверджує ефективність застосування педагогічних інновацій у підготовці капеланів. У США, наприклад, навчальні програми

для військових капеланів включають віртуальні тренінги з кризового менеджменту, що дозволяє відпрацьовувати алгоритми дій у критичних ситуаціях. У Польщі впроваджено систему наставництва, де досвідчені капелани навчають нових фахівців у реальних умовах служби (Vandenhoeck, 2017).

Виховна професійна компетентність військових капеланів охоплює їхню здатність здійснювати морально-етичне, духовне й патріотичне виховання військовослужбовців, сприяти формуванню стійких світоглядних позицій, дисциплінованості та психологічної стійкості особового складу. Ця компетентність базується на міжособистісній комунікації, емпатії, навичках наставництва та психологічної підтримки, а також здатності адаптувати виховну діяльність до роботи з військовослужбовцями.

Під час проходження курсів підвищення кваліфікації військових капеланів у ВІКНУ широко упроваджуються у освітній процес ролі ігри та моделювання ситуацій – відтворення реальних або уявних комунікативних ситуацій. Наприклад, широко використовується в роботі з капеланами розгляд конфлікту між військовослужбовцями за участю душпастиря у його розв'язанні. Це сприяє формуванню критичного мислення військових капеланів, гнучкості у прийнятті оптимальних рішень. Створення сценаріїв кризових ситуацій (наприклад, моральні дилеми під час війни, обговорення міжнародних військових конфліктів) дозволяє капеланам навчитися ухвалювати рішення у складних умовах.

Практико-орієнтоване навчання душпастирів сприяє розвитку професійних умінь і навичок у безпечному освітньому середовищі. Ефективним для розвитку комунікації військових капеланів виявився *кейс-метод*, зокрема аналіз реальних або вигаданих випадків. Як зазначає Т. Пащенко, кейс-метод розвиває "здатність до етичного аналізу та прийняття рішень у нестандартних умовах" (Пащенко, 2014).

Менторинг і коучинг також, на наш погляд, знаходять своє місце для формування комунікативної компетентності. Так, обговорення особистих комунікативних викликів і спільний пошук шляхів їхнього подолання посилює комунікативні знання й навички.

Рефлексивні методики як педагогічні інновації ефективно показали себе під час навчання військових капеланів на курсах підвищення кваліфікації, а саме: аналіз власної діяльності, обговорення компонентів діяльності в малих групах, а також використання опитувальників для самоаналізу педагогічної практики. Ефективною в роботі зі слухачами показала себе методика рефлексивного аналізу, яка включає аналіз постановки цілей, мотивів, вибору засобів професійної діяльності та визначення критеріїв оцінювання власної роботи.

Серед педагогічних інновацій у підготовці душпастирів вчені виділили ігрові, дискусійні й рефлексивні ігри, самоаналіз комунікативної поведінки після проведених заходів (обговорення з групою помилок і успіхів у конкретних комунікативних ситуаціях; семінари та тренінги з поліпшення самоусвідомлення та саморозвиток; організація навчальних занять із розвитку навичок активного слухання, роботи з емоціями та розв'язання конфліктів; симуляційні вправи в польових умовах: проведення навчань у реальних умовах, зокрема під час ротаций, де капелани практикують спілкування з військовими й командуванням; використання відео аналізу; спільні тренінги капеланів, психологів і командирів із відпрацювання навичок командної комунікації; запровадження платформ дистанційного навчання та консультування.

На базі ВКНУ розпочато програми підготовки капеланів у навчальних центрах для обміну досвідом і впровадження інноваційних методик навчання (США, Велика Британія, Німеччина). Навчання включає практику з імітації дій в зоні бойових дій, моделювання кризових ситуацій і роботу з військовими, які мають ПТСР.

Формування професійних компетентностей капеланів ґрунтується на поєднанні теоретичних знань і практичного досвіду. Українські військові заклади ефективно переймають досвід НАТО, адаптуючи його до своїх культурно-ментальних і релігійних особливостей.

Формування професійних компетентностей військових капеланів є багатограним процесом, що потребує міждисциплінарного підходу, який включає теологію, психологію, етику, лідерські якості, а також знання специфіки військової служби. Розглянемо детальніше наукові аспекти та приклади, які можна використати для аргументації. Капелани не лише проводять душпастирську службу, але й підтримують моральний дух підрозділів у критичних умовах. Тому вони мають володіти навичками кризового консультування, допомагають військовим адаптуватися до мирного життя. Ефективна взаємодія між представниками різних релігійних спільнот у процесі підтримки військовослужбовців у зоні бойових дій засвідчує значущість міжкультурного діалогу й координації. Одним із ключових напрямів розвитку військового капеланства є створення навчально-методичних центрів на базі військових академій, що забезпечить системну підготовку капеланів відповідно до актуальних викликів. З метою уніфікації стандартів підготовки капеланів доцільно розробити єдину навчальну програму, яка враховуватиме як духовні, так і психологічні аспекти служіння в умовах війни. У цьому контексті важливим є вивчення й адаптація міжнародного досвіду, зокрема практик військового капеланства, впроваджених у США, Великій Британії, Німеччині, де капелани відіграють важливу роль у морально-психологічному забезпеченні військових підрозділів. Отже, міжкультурний діалог, інституціоналізація підготовки капеланів і міжнародний обмін досвідом є ключовими чинниками розвитку ефективного військового капеланства, що сприятиме посиленню бойового духу та психологічної стійкості військовослужбовців.

Капелани поряд з психологами працюють із військовими, які перебувають у стані стресу, а також з їхніми сім'ями за допомогою інструментів кризового консультування. Підготовка душпастирів також має включати навички подолання емоційного вигорання, саморегуляції (Layson, 2022). Інтеграція міждисциплінарних знань із богослов'я, психології, соціології робить українських капеланів універсальними фахівцями, готовими до викликів сучасної війни. Україна досягла вагомих результатів у формуванні професійних компетентностей військових капеланів: законодавча база створила умови для системної роботи капеланів; розроблено програми навчання, інтегровані з міжнародними стандартами. Розвивається психолого-педагогічний супровід військових ветеранів, особливо у сфері роботи із ПТСР, успішно реалізується міжкультурна співпраця, яка слугує прикладом єдності перед російською агресією.

Тому, на наш погляд, питання впровадження педагогічних інновацій забезпечують інтерактивність, адаптивність і практичну спрямованість підвищення кваліфікації, що є ключовими в підготовці військових капеланів. Інтерактивні методи сприяють активному залученню майбутніх капеланів у навчальний процес, що є важливим для розвитку емоційного інтелекту й комунікативних навичок:

створення сценаріїв кризових ситуацій (наприклад, моральні дилеми під час війни) тощо. Обговорення кейсу міжкультурного конфлікту серед військових сприятиме здатності до етичного аналізу та прийняття рішень у нестандартних умовах. Симуляції створюють максимально наближені до реальних бойових умов сценарії, що допомагає капеланам опрацювати навички комунікації.

Дискусія і висновки

Процес формування професійних компетентностей військових капеланів є складним і багатовимірним, що спричиняє активні наукові дискусії серед вітчизняних і зарубіжних дослідників. Основні підходи зосереджуються на кількох ключових аспектах: оптимальному співвідношенні між традиційною духовною підготовкою та сучасними інноваційними методами навчання (Богданюк, 2024), ролі психологічних компетентностей у військово-душпастирстві (Дзюба, 2017), необхідності міжкультурного підходу й адаптації міжнародного досвіду до національного контексту (Зелінський, 2015), а також на визначенні послідовності впровадження педагогічних інновацій у систему підготовки капеланів (Oosterhuis, Olsman, & Vos, 2024). Однією з ключових дискусій є питання, наскільки глибоко капелани повинні освоювати психологічні компетентності поряд із богословськими знаннями. Це принципове питання для викладачів, що працюють над досягненням балансу дисциплін у освітній програмі підвищення кваліфікації для капеланів, розставленням акцентів із психолого-духовної підготовки.

Погоджуємося з позицією дослідників (Дубровіна, Людвік, & Ружицький, 2023) щодо того, що професійна компетентність спеціалістів безпосередньо пов'язана з їхньою готовністю до виконання креативних і нестандартних завдань, рівнем творчої активності та здатністю до генерації нових ідей. Особистісно-професійні творчі якості проявляються у здатності до створення інноваційних рішень, нестандартного підходу до виконання завдань, участі в імпровізації, експромтах, дистанційних проєктах і колективній роботі. На етапі становлення інституту капеланства в Україні виникає потреба в застосуванні відповідних освітніх інструментів і підготовці персоналу курсів підвищення кваліфікації, зокрема з метою впровадження інновацій у освітній процес.

Застосування командних рольових ігор, зокрема моделювання ситуацій капеланської підтримки в умовах бойових дій, сприяє ефективному засвоєнню теоретичних аспектів. Гейміфікація освітнього процесу дозволяє покращити навчальні результати завдяки створенню емоційно насиченого середовища, що стимулює когнітивну активність і підвищує рівень залученості учасників (Carey, & Rumbold, 2015).

Г. Красота-Мороз, Д. Оленів зазначають, що "основні переваги використання симуляційних тренажерів полягають у безпеці, ефективності, економії ресурсів, висока точність, можливість здійснювати навчання в зручний час і в будь-якому місці (Красота-Мороз, & Оленів, 2023). Погоджуючись із твердженням вчених можемо додати, що педагогічні інновації сприяють поліпшенню опанування теоретичними та практичними навичками, підвищенню рівня їхньої готовності до бойових дій. Актуальними питаннями практики капеланів є *знаходження відповідей на питання моральних дилем війни, адже реальність війни вимагає від капеланів адаптивності у прийнятті рішень, що поєднують духовність і прагматизм. Саме баланс між духовною, психологічною та релігійно-етичною підготовкою дозволяє здійснювати підготовку капеланів, які готові до складних викликів сьогодення. Тому інноваційні підходи під час підвищення кваліфікації*

військових капеланів передбачають інтерактивність, рефлексивність і застосування практичних методів навчання. Разом з цим, на нашу думку, сучасна програма підготовки капеланів має враховувати ефективну модель капеланства у багатоконфесійному суспільстві.

Як стверджує (Пащенко, 2014), "педагогічні інновації сприяють розвитку здатності у фахівців емоційно підтримувати інших осіб, створюючи атмосферу довіри та спокою". Це характеризує професію капелана у системі "людина-людина" як гуманітарія та фахівця, що має високий рівень розвитку емоційного інтелекту. Разом з цим підготовка душпастирів потребує певних навичок, знань, ставлення та практик, які вважаються необхідними для того, щоб капелани були висококомпетентними в наданні цілісної допомоги клієнтам і персоналу (Carey, & Rumbold, 2015).

За даними досліджень іноземних вчених (Layson, Tunks Leach, Carey, & Best, 2022) "капелани надають військовослужбовцям довірливу, конфіденційну і цілісну підтримку, яка, якщо її зменшити або скомпрометувати, залишить значну прогалину у службі добробуті особового складу". Тому, на наш погляд, професійна підготовка військових капеланів повинна включати релігійний, психологічний, комунікативний та управлінський компоненти, що обґрунтовує необхідність створення освітніх стандартів підготовки капеланів у майбутньому. Погоджуємося з твердженням авторів, оскільки підготовка військових капеланів є складним процесом, який потребує врахування багатоконфесійного контексту й неперервного процесу самовдосконалення, гнучкості та мобільності. Поряд з цим існує проблема стандартизації підготовки капеланів, оперування підходами навчання з метою створення ефективного інституту військового капеланства, яке сприятиме підвищенню морального духу військових.

Наш досвід організації курсів підвищення капеланів у ВІКНУ доводить, що процес формування професійних компетентностей військових капеланів тісно пов'язаний з механізмом упровадження педагогічних інновацій під час проведення курсів підвищення кваліфікації фахівців. Тому це потребує від організаторів, методистів і викладачів упровадження системного та компетентного підходу, урахування всіх складнощів, готовності слухачів до інноваційного навчання, оволодіння новими формами й методами роботи зі слухачами викладачів і методистів тощо.

Подальші дослідження мають включати аналіз впливу рівня професійних компетентностей капеланів на бойову готовність підрозділів, оцінювання ефективності різних методик підготовки та вивчення довготермінових результатів роботи з молодими фахівцями для оволодіння основ професії.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Богданюк, О. (2013). *Професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників – основа якісної підготовки до службової діяльності*. Говерла.
- Верховна Рада України (2021). *Про Службу військового капеланства* (Закон України від 30.11.21 № 1915-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
- Дзюба, В. (2017). *Визвольна війна 2014 – ... рр.* Байківці ОТГ. 1 рота. Гуменюк М. З.
- Дубровина, І., Людвик, Л., & Ружицький, В. (2023). Готовність до професійного саморозвитку студентів у просторі дистанційної освіти. У В. В. Борисов (Ред.). *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*, 2, 52–58. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-2-52-58>
- Жигайло, Н., & Матеюк, О. (2022). Психологічний супровід військовослужбовців у зоні ведення бойових дій. У Н. І. Жигайло (Ред.). *Вісник*

Львівського університету. Серія психологічні науки, 13, 64–70. http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/13_2022/8.pdf

Зелінський, А. (2017). *Соняхи. Духовність на час війни*. Видавництво Старого Лева.

Забзалик, Д. (2012). *Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ століття*. Львівський державний університет внутрішніх справ.

Сленський, В. (2024). *Духовний щит: у Софії Київській відбувся сьомий випуск військових капеланів*. <https://dessa.gov.ua/dukhovnyu-shchyt-u-sofii-kyivskiy-vidbuvsia-somyu-vypusk-viyskovykh-kapelaniv/>

Красота-Мороз, Г., & Оленев, Д. (2023). Симуляційний тренінг як сучасна педагогічна технологія розвитку компетентностей військовослужбовців сил спеціальних операцій в системі професійної військової освіти. *Військова освіта*, 147, 186–195. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-47/186-195>

Марушкевич, А., & Спіцин, Є. (2021). *Педагогіка вищої школи*. ВПЦ "Київський університет".

Ничиленко, Л. (2015). Військові священники (капелани) в сучасній Україні. *Честь і закон*, 2, 72–78. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2015_2_15

Пащенко, Т. (2014). Застосування кейс-технологій у підготовці кваліфікованих робітників. У В. О. Радкевич (Ред.), *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи* (№ 4, с. 131–144). НВП Поліграфсервіс.

Терешук, О. (2023). *"У страшних умовах ми зберігаємо людяність і саме капелан у цьому допомагає"*. RISU. https://risu.ua/u-strashnih-umovah-mi-zberigayemo-lyudyansti-i-same-kapelan-u-comu-dopomagaye--nachalnik-sluzhbi-viyskovogo-kapelanstva-zsu_n143569

Carey, L. B., Rumbold, B. (2015). Good Practice Chaplaincy: An Exploratory Study Identifying the Appropriate Skills, Attitudes and Practices for the Selection, Training and Utilisation of Chaplains. *Journal of Religion and Health*, 54(4), 1416–1437. <https://doi.org/10.1007/s10943-014-9968-2>

Layson, M. D., Tunks Leach K., Carey, L. B., Best, M. C. (2022). Factors Influencing Military Personnel Utilizing Chaplains: A Literature Scoping Review. *Journal of Religion and Health*, 61(2), 1155–1182. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01477-2>

NATO Standards for Military Chaplaincy. (2022). [https://www.nato.int](https://www.nato.int/Oosterhuis, T., Olsman, H. J., & Vos, P. H. (2024). The contribution of chaplaincy classes to the moral formation of future military leaders: an ethnographic study in Dutch military chaplaincy. British Journal of Religious Education, 1–20. https://doi.org/10.1080/01416200.2024.2433989)

Oosterhuis, T., Olsman, H. J., & Vos, P. H. (2024). The contribution of chaplaincy classes to the moral formation of future military leaders: an ethnographic study in Dutch military chaplaincy. *British Journal of Religious Education*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/01416200.2024.2433989>

Vandenhoeck, A. (2017). Kapelani jako specjaliści od opieki duchowej nad pacjentami w Europie. *Medycyna Praktyczna*, 2, 118–125. https://www.mp.pl/etyka/kres_zycia/158319.kapelani-jako-specjalisci-od-opieki-duchowej-nad-pacjentami-w-europie

References

- Bohdanyuk, O. (2013). *Professional competence of future border guard officers – the foundation for quality preparation for service activities*. Hoverla [in Ukrainian].
- Carey, L. B., & Rumbold, B. (2015). Good practice chaplaincy: An exploratory study identifying the appropriate skills, attitudes, and practices for the selection, training, and utilization of chaplains. *Journal of Religion and Health*, 54(4), 1416–1437. <https://doi.org/10.1007/s10943-014-9968-2>
- Dubrovina, I., Ludvyk, L., & Ruzhytzky, V. (2023). Readiness for professional self-development of students in the scope of distance education. In V. V. Borysov (Ed.). *Bulletin of Chernivtsi National University named after B. Khmelnytsky. Series: Pedagogical Sciences*, 2, 52–58 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-2-52-58>
- Dziuba, V. (2017). *The Liberation War 2014 – ... years*. Baykivtsi OTG. I Company. Humenyuk, M. Z. [in Ukrainian].
- Krasota-Moroz, H., & Oleniev, D. (2023). Simulation training as a modern pedagogical technology for developing competencies of military personnel in special operations forces in the system of professional military education. *Military Education*, 1(47), 186–195 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-47/186-195>
- Layson, M. D., Tunks Leach, K., Carey, L. B., & Best, M. C. (2022). Factors influencing military personnel utilizing chaplains: A literature scoping review. *Journal of Religion and Health*, 61(2), 1155–1182. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01477-2>
- Marushkevich, A., & Spitsyn, Y. (2021). *Pedagogy of higher education*. University Publishing Center [in Ukrainian].
- NATO Standards for Military Chaplaincy. (2022). <https://www.nato.int>
- Nychylenko, L. (2015). Military priests (chaplains) in modern Ukraine. *Honor and Law*, 2, 72–78 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2015_2_15
- Oosterhuis, T., Olsman, H. J., & Vos, P. H. (2024). The contribution of chaplaincy classes to the moral formation of future military leaders: An ethnographic study in Dutch military chaplaincy. *British Journal of Religious Education*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/01416200.2024.2433989>
- Pashchenko, T. (2014). The use of case technologies in the preparation of qualified workers. Modernization of vocational education and training: problems, searches, and perspectives: collection of scientific papers. In V. O. Radkevych (Ed.), *Scientific and Technological Enterprise Polygraphservice* (Vol. 4, 131–144). Scientific and Technological Enterprise Polygraphservice.
- Tereshyk, O. (2023). *"In terrible conditions, we preserve humanity, and the chaplain helps in this"*. RISU [in Ukrainian]. <https://risu.ua/u-strashnih->

umovah-mi-zberigayemo-lyudyani-i-same-kapelan-u-comu-dopomagaye--
nachalnik-sluzhbi-vijskovogo-kapelanstva-zsu_n143569

Vandenhoeck, A. (2017). Chaplains as specialists in spiritual care for patients in Europe. *Medycyna Praktyczna*, 2, 118–125 [in Polish]. https://www.mp.pl/etyka/kres_zycia/158319,kapelani-jako-specjalisci-od-opieki-duchowej-nad-pacjentami-w-europie

Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *On the Military Chaplaincy Service* (Law of Ukraine from 30.11.21 No. 1915-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

Yelensky, V. (2024). *Spiritual shield: the seventh graduation of military chaplains took place in St. Sophia Cathedral* [in Ukrainian]. <https://dessa.gov.ua/dukhovnyy-shchyt-u-sofii-kyivskiy-vidbuvsia-somyy-vypusk-viyskovykh-kapelaniv/>

Zabzaliuk, D. (2012). *Pastoral service of Ukrainian military formations in the first half of the 20th century*. Lviv State University of Internal Affairs.

Zelinsky, A. (2017). *Sunflowers. Spirituality during wartime*. Old Lviv Publishing House [in Ukrainian].

Zhigaelo, N., & Mateiuk, O. (2022). Psychological support of military personnel in the combat zone. In N. I. Zhigailo (Ed.). *Bulletin of Lviv University. Series: Psychological Sciences*, 13, 64–70 [in Ukrainian]. http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/13_2022/8.pdf

Отримано редакцією журналу / Received: 15.05.25

Прорецензовано / Revised: 27.07.25

Схвалено до друку / Accepted: 06.08.25

Oleksandr VOVKOTECHA, Applicant

ORCID ID: 0009-0006-4948-0270

e-mail: vovkotechaoleksandr@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF MILITARY CHAPLAINS: PEDAGOGICAL INNOVATIONS

Background. *Military chaplains ensure the moral strength of the army. In the context of the war in Ukraine, their role becomes even more significant, as the effectiveness of their work can determine the moral resilience of the military and the ultimate success in the fight for independence and the supremacy of democracy. Military chaplains play a key role in shaping the moral spirit of units, especially in crisis situations during combat operations. NATO has developed numerous practices for chaplains serving in multinational forces, which are effectively adapted to the domestic educational environment. Studies by foreign scholars emphasize the importance of implementing pedagogical innovations as a key means of realizing systemic and competency-based approaches.*

Results. *Scientific research on this issue relies on several key directions: first, a military chaplain must possess not only theoretical knowledge but also practical skills. Therefore, among the challenges faced by the military chaplain training system in Ukraine are the absence of unified standards for professional competencies of domestic military chaplains, insufficient integration of psychological and ethical aspects into the training process, and limited resources and time for practical training and modeling real combat situations. Consequently, the proposed issue requires the teaching staff to organize chaplain training programs with a strong emphasis on practical, experience-based learning.*

The formation of professional competencies in military chaplains is a complex process that necessitates consideration of societal challenges, a multi-professional context, and the specifics of postgraduate education. Addressing issues related to standardization of training, interdisciplinary approaches, and practical preparation will enable the creation of an effective military chaplaincy system that enhances the moral spirit of the armed forces.

Conclusions. *The formation of professional competencies in military chaplains is an interdisciplinary task requiring a synthesis of knowledge from various fields and the adaptation of best international practices. Future research should focus on evaluating the effectiveness of different chaplain training methodologies and the long-term impact of their activities within military units and among veterans.*

Keywords: *educational environment, military chaplains, advanced training courses, professional competencies, pedagogical innovations, self-education.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; або в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.